

MUSIQA TA'LIMI TALABALARINING PEDAGOGIK FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING JORIY HOLATI

Mirzalimova Farida Qosimjon qizi

Xalqaro Nordik universiteti

“Musika ta’limi va san’at” mutaxassisligi magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19939642>

Annotatsiya: Mazkur tezisda musiqa ta’limi yo’nalishida tahsil olayotgan talabalar pedagogik faoliyatini tashkil etishning joriy holati tahlil qilinadi. Unda zamonaviy ta’lim tizimida musiqa o’qituvchilarini tayyorlash jarayonida yuzaga kelayotgan muammolar, mavjud metodik yondashuvlar hamda pedagogik amaliyotning samaradorlik darajasi o’rganiladi. Shuningdek, talabalar pedagogik faoliyatini rivojlantirishga ta’sir etuvchi omillar, innovatsion texnologiyalarni joriy etish holati va ularning amaliy ahamiyati yoritiladi.

Kalit so’zlar: musiqa ta’limi, pedagogik faoliyat, kasbiy kompetentlik, pedagogik amaliyot, interfaol metodlar, ta’lim sifati, metodik ta’minot.

Kirish

Bugungi kunda ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar har bir pedagogdan nafaqat chuqur nazariy bilim, balki uni amaliy faoliyatda samarali qo’llay olish, o’quvchi shaxsiga individual yondashish, ijodiy fikrlash va zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish kompetensiyalarini talab qilmoqda. Ayniqsa, musiqa ta’limi sohasida bu masala yanada dolzarb ahamiyat kasb etadi. Chunki musiqa o’qituvchisi faqat bilim beruvchi emas, balki o’quvchilarning estetik didi, badiiy tafakkuri, milliy qadriyatlarga munosabati va ijodiy qobiliyatlarini shakllantiruvchi muhim tarbiyaviy shaxs hisoblanadi.

Musiqa ta’limi talabalarining pedagogik faoliyatini tashkil etish jarayoni ularning kelajakdagi kasbiy tayyorgarligi bilan bevosita bog’liqdir. Oliy ta’lim muassasalarida tahsil olayotgan bo’lajak musiqa o’qituvchilari nazariy fanlar, ijrochilik mahorati, vokal, cholg’u ijrochiligi, musiqa tarixi va metodika kabi yo’nalishlar bo’yicha bilim oladilar. Biroq ushbu bilimlarning amaliy pedagogik faoliyatga uzviy bog’lanishi har doim ham yetarli darajada ta’minlanavermaydi. Natijada ayrim talabalar o’quv jarayonini rejalashtirish, dars maqsadini belgilash, o’quvchilar bilan muloqot qilish, sinf jamoasini boshqarish, musiqiy materialni yosh xususiyatlariga mos tarzda tushuntirish kabi jarayonlarda qiyinchiliklarga duch keladilar.

Shu nuqtayi nazardan, musiqa ta’limi talabalarining pedagogik faoliyatini tashkil etishning joriy holatini o’rganish muhim ilmiy-amaliy masala hisoblanadi. Chunki mavjud holatni tahlil qilmasdan turib, ta’lim jarayonidagi kamchiliklarni aniqlash, ularni bartaraf etish yo’llarini belgilash va samarali metodik tavsiyalar ishlab chiqish mumkin emas. Pedagogik faoliyatni tashkil etish jarayoni talabaning kasbiy shakllanishida muhim bosqich bo’lib, unda nazariy bilim, amaliy ko’nikma, ijodiy yondashuv va shaxsiy pedagogik pozitsiya bir butun holda namoyon bo’ladi.

Hozirgi ta’lim amaliyotida musiqa ta’limi talabalarining pedagogik tayyorgarligini rivojlantirishda bir qator ijobiy tajribalar mavjud. Jumladan, amaliy mashg’ulotlar, pedagogik amaliyot, ijodiy loyihalar, ochiq darslar, konsert-darslar, interfaol metodlar va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish bo’lajak mutaxassislarning kasbiy faolligini oshirishga xizmat qilmoqda. Biroq bu jarayonlarda tizimlilik, uzviylik va amaliy natijadorlikni ta’minlash masalasi hanuz dolzarbligicha qolmoqda. Ayniqsa, talabalarni real maktab muhitiga tayyorlash, dars jarayonida musiqiy-nazariy bilimlarni tarbiyaviy maqsadlar bilan

uyg'unlashtirish, o'quvchilarda musiqa san'atiga qiziqish uyg'otish kabi masalalar chuqur metodik yondashuvni talab qiladi.

Musiqa ta'limi talabalarining pedagogik faoliyatini tashkil etishda kompetensiyaviy yondashuv alohida o'rin tutadi. Bo'lajak musiqa o'qituvchisi o'z kasbiy faoliyatida musiqiy bilim va ijrochilik mahorati bilan bir qatorda pedagogik muloqot madaniyati, metodik fikrlash, tashkilotchilik, ijodkorlik, tashabbuskorlik va refleksiv baholash ko'nikmalariga ega bo'lishi zarur. Chunki musiqa darsi oddiy nazariy mashg'ulot emas, balki hissiy-estetik idrok, ijodiy faollik, tinglash madaniyati va ijro jarayoni uyg'unlashgan murakkab pedagogik jarayondir. Bunday jarayonni samarali tashkil etish esa talabdan keng dunyoqarash, pedagogik sezgirlik va san'atga ijodiy munosabatni talab qiladi.

Shuningdek, musiqa ta'limida pedagogik faoliyatni tashkil etishning joriy holatini baholashda ta'lim jarayonining metodik ta'minoti, amaliy mashg'ulotlarning mazmuni, professor-o'qituvchilar tomonidan qo'llanilayotgan pedagogik texnologiyalar, talabalarining mustaqil ta'limga munosabati va kasbiy motivatsiyasi kabi omillarni ham hisobga olish lozim. Aynan shu omillar bo'lajak o'qituvchining pedagogik faoliyatga tayyorgarlik darajasini belgilab beradi. Talaba o'zini kelajakdagi o'qituvchi sifatida anglay boshlagan paytdan boshlab, uning kasbiy mas'uliyati, o'z ustida ishlash ehtiyoji va ijodiy izlanishlari kuchayadi.

Demak, musiqa ta'limi talabalarining pedagogik faoliyatini tashkil etish masalasi nazariy, metodik va amaliy jihatdan chuqur o'rganilishi zarur bo'lgan dolzarb yo'nalishlardan biridir. Ushbu jarayonning samaradorligi talabalarining kasbiy kompetentligini shakllantirish, ularni ijodkor, tashabbuskor va zamonaviy pedagog sifatida tayyorlash bilan chambarchas bog'liqdir. Shu bois mazkur tezisda musiqa ta'limi talabalarining pedagogik faoliyatini tashkil etishning joriy holatini tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash va ularni takomillashtirish imkoniyatlarini yoritish asosiy maqsad sifatida belgilanadi.

Tahliliy muhokama

Musiqa ta'limi talabalarining pedagogik faoliyatini tashkil etishning joriy holatini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, mazkur jarayon bo'lajak mutaxassisning kasbiy shakllanishida hal qiluvchi bosqichlardan biri hisoblanadi. Chunki talaba oliy ta'lim muassasasida egallagan nazariy bilimlarini aynan pedagogik faoliyat jarayonida amaliyot bilan uyg'unlashtiradi. Musiqa ta'limi yo'nalishida bu jarayon yanada murakkabroq kechadi, chunki bo'lajak musiqa o'qituvchisi bir vaqtning o'zida ijrochi, metodist, tarbiyachi, tashkilotchi va ijodiy rahbar sifatida shakllanishi zarur.

Joriy holat tahlilida avvalo talabalar pedagogik faoliyatining mazmuniy jihatiga e'tibor qaratish lozim. Bugungi oliy ta'lim amaliyotida musiqa ta'limi talabalariga musiqa nazariyasi, solfedjio, xor dirijyorligi, cholg'u ijrochiligi, vokal, musiqa tarixi va musiqa o'qitish metodikasi kabi fanlar o'qitiladi. Ushbu fanlar bo'lajak mutaxassisning kasbiy tayyorgarligini ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Biroq tahlillar shuni ko'rsatadiki, ayrim hollarda fanlararo integratsiya yetarli darajada ta'minlanmaydi. Natijada talaba nazariy bilimlarni alohida, amaliy pedagogik faoliyatni esa boshqa bir alohida jarayon sifatida qabul qiladi. Aslida esa musiqa o'qituvchisining kasbiy faoliyatida nazariy bilim, ijrochilik mahorati va pedagogik metodika o'zaro uzviy bog'liq holda namoyon bo'lishi kerak.

Musiqa ta'limi talabalarining pedagogik faoliyatini tashkil etishda mavjud muammolardan yana biri amaliy mashg'ulotlarning real pedagogik vaziyatlar bilan yetarli darajada bog'lanmaganligidir. Talabalar dars ishlanmasi tuzish, musiqiy asarni tahlil qilish, tinglash

jarayonini tashkil etish, qo'shiq o'rgatish, o'quvchilar bilan savol-javob olib borish kabi topshiriqlarni bajaradilar. Ammo bu topshiriqlar har doim ham maktab darslarida uchraydigan real vaziyatlar, sinf jamoasining psixologik xususiyatlari yoki o'quvchilarning individual imkoniyatlari bilan bog'lanmaydi. Shu sababli talaba pedagogik amaliyotga chiqqanida nazariy jihatdan bilgan usullarini amalda qo'llashda qiynalishi mumkin.

Tahliliy nuqtayi nazardan qaralganda, pedagogik faoliyatni tashkil etishning samaradorligi talabaning kasbiy motivatsiyasi bilan ham chambarchas bog'liq. Musiqa ta'limi yo'nalishida tahsil olayotgan talabalar orasida ijrochilik faoliyatiga qiziqish kuchli bo'lsa-da, ayrim hollarda pedagogik faoliyatga bo'lgan ichki ehtiyoj yetarli darajada shakllanmagan bo'lishi mumkin. Bu holat ularning dars berish metodikasiga, pedagogik muloqotga, tarbiyaviy ishlarni tashkil etishga va o'quvchilar bilan ishlash jarayoniga munosabatida namoyon bo'ladi. Demak, bo'lajak musiqa o'qituvchisini tayyorlashda faqat musiqiy ijrochilik mahoratini rivojlantirish emas, balki pedagogik kasbga ongli munosabat, mas'uliyat va ijodiy yondashuvni shakllantirish ham muhim ahamiyatga ega.

Bugungi ta'lim sharoitida musiqa ta'limi talabalarining pedagogik faoliyatini tashkil etishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish masalasi ham muhim o'rin tutadi. Interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, multimedia vositalari, audio va video materiallar, elektron taqdimotlar, virtual tinglash platformalari musiqa darslarini mazmunan boyitadi. Biroq ularni samarali qo'llash talabaning metodik tayyorgarligiga bog'liq. Agar texnologiya faqat ko'rgazmali vosita sifatida ishlatilsa, uning pedagogik samarasi cheklangan bo'ladi. Aksincha, texnologiya dars maqsadi, o'quvchining yosh xususiyati, musiqiy material mazmuni va tarbiyaviy vazifalar bilan uyg'unlashtirilganda, u ta'lim samaradorligini oshiruvchi muhim omilga aylanadi.

Musiqa darsining o'ziga xosligi shundaki, unda bilim berish jarayoni hissiy-estetik idrok bilan birga kechadi. Shu bois bo'lajak musiqa o'qituvchisi darsni oddiy ma'lumot yetkazish shaklida emas, balki o'quvchining qalbi, didi va tafakkuriga ta'sir qiluvchi ijodiy jarayon sifatida tashkil etishi kerak. Joriy holat tahlili esa ayrim talabalar dars jarayonida musiqiy asarni faqat nazariy tushuntirish bilan cheklanib qolishini ko'rsatadi. Aslida musiqiy asarni tinglash, his qilish, obrazli tahlil qilish, muallif g'oyasini anglash va uni o'quvchi hayotiy tajribasi bilan bog'lash pedagogik faoliyatning muhim tarkibiy qismi bo'lishi lozim.

Pedagogik faoliyatni tashkil etishda refleksiv yondashuvning yetarli darajada rivojlanmaganligi ham muhim muammolardan biridir. Refleksiya talabaning o'z faoliyatini tahlil qilishi, dars jarayonidagi yutuq va kamchiliklarini anglab yetishi, keyingi faoliyat uchun xulosa chiqarishi demakdir. Agar talaba faqat topshiriqni bajarish bilan cheklanib, o'z ishining samaradorligini baholamasa, unda kasbiy o'sish sekinlashadi. Shu sababli pedagogik amaliyot, ochiq darslar, ijodiy loyihalar va metodik mashg'ulotlardan keyin tahlil, muhokama va o'z-o'zini baholash jarayonlarini yo'lga qo'yish zarur.

Musiqa ta'limi talabalarining pedagogik faoliyatini samarali tashkil etish uchun amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim muhitini kuchaytirish lozim. Bunda talabalarga faqat tayyor bilim berish emas, balki ularni mustaqil izlanish, dars loyihalash, ijodiy topshiriqlar ishlab chiqish, o'quvchilar bilan ishlash strategiyalarini tanlash va muammoli vaziyatlarga yechim topishga o'rgatish muhimdir. Masalan, talaba biror xalq qo'shig'ini o'rgatishda uning tarbiyaviy mazmuni, milliy qadriyatlar bilan bog'liqligi, ijro uslubi, ritmik xususiyati va o'quvchilar uchun qiziqarli taqdim etish yo'llarini bir butun holda ko'ra olishi kerak.

Muhokama jarayonida yana bir muhim jihat — musiqa ta'limida milliy va umuminsoniy qadriyatlarining uyg'unligini ta'minlash masalasidir. Bo'lajak musiqa o'qituvchisi o'z pedagogik faoliyatida o'zbek xalq musiqa merosi, maqom san'ati, baxshichilik, xalq qo'shiqlari, zamonaviy milliy musiqa namunalarini jahon musiqa madaniyati bilan uyg'un holda o'rgata olishi kerak. Bu esa talabadan keng madaniy dunyoqarash, tarixiy-estetik bilim va metodik mahoratni talab qiladi. Joriy holatda ushbu yo'nalishda ijobiy tajribalar mavjud bo'lsa-da, ularni tizimli pedagogik model sifatida tashkil etish ehtiyoji saqlanib qolmoqda.

Shuningdek, talabalar pedagogik faoliyatini tashkil etishda kommunikativ kompetensiya muhim ahamiyatga ega. Musiqa o'qituvchisi dars jarayonida o'quvchilar bilan samimiy, ijodiy va motivatsion muloqot o'rnata olishi zarur. Chunki musiqa darsida o'quvchi o'zini erkin his qilmasa, ijro etish, tinglash, fikr bildirish va ijodiy ishtirok etishda sustlik yuzaga keladi. Demak, bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlashda pedagogik nutq, emotsional ta'sirchanlik, savol berish madaniyati, rag'batlantirish usullari va sinf psixologiyasini boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish alohida e'tibor talab qiladi.

Umuman olganda, musiqa ta'limi talabalarining pedagogik faoliyatini tashkil etishning joriy holati bir qator ijobiy imkoniyatlar bilan birga, takomillashtirishni talab qiluvchi jihatlarga ham ega. Ijobiy tomon sifatida ta'lim jarayonida ijrochilik, nazariy va metodik fanlarning mavjudligi, pedagogik amaliyotning yo'lga qo'yilganligi, innovatsion texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari va ijodiy faoliyat shakllarining kengayib borayotganini ko'rsatish mumkin. Muammoli jihatlar esa fanlararo integratsiyaning sustligi, amaliy mashg'ulotlarning real pedagogik vaziyatlar bilan yetarli bog'lanmaganligi, reflektiv tahlilning kamligi, talabalar pedagogik motivatsiyasining turlicha darajada shakllangani hamda zamonaviy texnologiyalarni metodik maqsadga muvofiq qo'llashda ayrim qiyinchiliklarning mavjudligida namoyon bo'ladi.

Shu asosda aytish mumkinki, musiqa ta'limi talabalarining pedagogik faoliyatini samarali tashkil etish uchun ta'lim jarayonida nazariya va amaliyot integratsiyasini kuchaytirish, pedagogik amaliyotni bosqichma-bosqich va tizimli tashkil etish, interfaol metodlardan maqsadli foydalanish, talabalarining kasbiy motivatsiyasini oshirish hamda reflektiv tahlil mexanizmlarini joriy etish zarur. Aynan shunday yondashuv bo'lajak musiqa o'qituvchisining kasbiy kompetentligini shakllantiradi, uni zamonaviy maktab talablariga mos, ijodkor, tashabbuskor va madaniy-estetik tarbiya berishga qodir mutaxassis sifatida tayyorlashga xizmat qiladi.

Xulosa

Musiqa ta'limi talabalarining pedagogik faoliyatini tashkil etishning joriy holatini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, mazkur jarayon bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetentligini shakllantirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Tadqiqot davomida aniqlanganidek, oliy ta'lim muassasalarida musiqa ta'limi talabalariga zarur nazariy bilimlar va ijrochilik ko'nikmalari yetarli darajada berilayotgan bo'lsa-da, ularni real pedagogik faoliyat bilan uzviy bog'lash masalasi hali to'liq yechim topmagan.

Joriy holatda pedagogik faoliyatni tashkil etishda fanlararo integratsiyaning yetarli emasligi, amaliy mashg'ulotlarning maktabdagi real dars jarayonlari bilan to'liq moslashmaganligi, reflektiv tahlil mexanizmlarining sustligi va talabalar pedagogik motivatsiyasining turlicha shakllanganligi asosiy muammolar sifatida namoyon bo'lmoqda. Shu bilan birga, innovatsion texnologiyalar va interfaol metodlardan foydalanish imkoniyatlari mavjud bo'lsa-da, ularni metodik jihatdan maqsadga muvofiq qo'llash darajasi har doim ham yuqori emasligi kuzatiladi.

Shu asosda musiqa ta'limi talabalarining pedagogik faoliyatini takomillashtirish uchun bir qator muhim yo'nalishlar belgilandi. Xususan, ta'lim jarayonida nazariya va amaliyot integratsiyasini kuchaytirish, pedagogik amaliyotni tizimli va bosqichma-bosqich tashkil etish, real pedagogik vaziyatlarga asoslangan mashg'ulotlarni kengaytirish, refleksiv tahlil va o'z-o'zini baholash mexanizmlarini joriy etish zarur. Shuningdek, talabalar kasbiy motivatsiyasini oshirish, pedagogik muloqot madaniyatini rivojlantirish hamda milliy va jahon musiqa merosini uyg'un holda o'qitish metodikasini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Umuman olganda, musiqa ta'limi talabalarining pedagogik faoliyatini samarali tashkil etish bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini yangi bosqichga olib chiqadi. Bu esa o'z navbatida umumiy o'rta ta'lim maktablarida musiqa madaniyati darslarining sifatini oshirishga, o'qituvchilarning estetik didi va ijodiy tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Abduqodirov A.A., Begmatov E.B. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: Fan, 2020. – 256 b.
2. Ishmuhamedov R.J., Yo'ldoshev M.M. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. – Toshkent: O'qituvchi, 2019. – 240 b.
3. Tolipov O'.Q., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning nazariy va amaliy asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018. – 300 b.
4. Hasanov A.A. Musiqa o'qitish metodikasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2021. – 220 b.
5. Sayidahmedov N.S. Pedagogik mahorat va pedagogik texnologiya. – Toshkent: Fan, 2019. – 280 b.
6. Shodmonov Sh.Sh., Xodjayev N.X. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – Toshkent: Iqtisodmoliya, 2020. – 320 b.
7. Slavin R.E. Educational Psychology: Theory and Practice. – Boston: Pearson Education, 2018. – 624 p.
8. Hargreaves A. Teaching in the Knowledge Society: Education in the Age of Insecurity. – New York: Teachers College Press, 2019. – 208 p.